Valdemaras Klumbys

Tomas Vaiseta

mažasis O

seksualumo kultūra sovietų Lietuvoje

S

baltos lankos

Valdemaras Klumbys
Tomas Vaiseta

Mažasis o

Seksualumo kultūra sovietų Lietuvoje

monografija

baltos lankos

Erotikos orbitoje

Nepaisant aptartų bandymų septinto dešimtmečio pabaigoje suvaržyti vizualiąją seksualumo raišką, sovietų Lietuvoje būta galimybių legaliai pamatyti švelnios erotikos. Kasdienybėje pamažu daugėjo skolinių ir bandymų imituoti Vakarus, radosi mėginimų kurti retas „vakarietiškumo“ salas sovietinėje kasdienybėje. Pavyzdžiui, kai kuriuose didžiųjų miestų restoranuose ir kavinėse vakarais rodydavo varjetė vadinamas programas: jose šokio numerius atlikdavo seksualiai aprengtos šokėjos.

1967 m. Kaune atidaryta kavinė „Orbita“ su, kaip buvo teigiama, pirmąja naktine programa Sovietų Sąjungoje. Į šį miestą 1984-aisiais atsikraustęs architektas Audrys Karalius kavinėje metus dirbo dailininku apipavidalintoju – su kolega sukūrė naują interjerą ir pavertė ją muzikos klubu. Architektas prisiminė, kad

į „Orbitą“ žmonių traukdavo iš visos SSRS: „Sakydavo, kad visokie gruzinai atvažiuodavo, nes „Orbitoje“ buvo varjete (pusnuogės mergos šokdavo), gal dėl to...“[1] Filmo *Nesėtų rugių žydėjimas* (1978) pradžioje galima pamatyti, kaip atrodė ta programa, mat du filmo veikėjai – meilužių pora – prietemoje žiūri akrobatės pasirodymą ir šokį, panašų į kankaną. Erotika buvo demonstruojama labai nuosaikiai ir, kiek galima spręsti iš atsiminimų, seksualesni numeriai nebūdavo ilgai rodomi: „Kažkam pasisekė pamatyti scenoje vieną cirko artistę, kai jai netyčia atsisegė liemenėlė – va čia tai buvo. Keletą vakarų iš eilės viena balerina šoko striptizą už širmos, vaizdą žmonės matė lyg šešėlių teatre, todėl nežinojo, kad šokėja lieka su triko.“[2] Atviresnės erotikos galimybę suteikė tai, kad naktinės programos buvo prieinamos ribotam žiūrovų ratui – daugiausia pažinčių ir pinigų turintiems vidurinės ir aukštesnės klasių atstovams. Bent kartais patirti „mažuosius Vakarus“ galima laikyti savotiška jų privilegija.

Kauno „Orbitoje“ galėjai legaliai pamatyti ir erotinį kiną: jos naktinėje programoje buvo demonstruojami mėgėjiški Ruzgo „nu stiliaus“ (rodomas nuogas moters kūnas) trumpo metro filmai *Rudens lapai* ir *Malūnininko sapnas*: „Pirmame plane – [estrados] solistas, o antrame – mano filmas, kuriame tarp krintančių lapų sukasi vos skraiste pridengtos merginos siluetas... Į Kauną šios, estradinės muzikos ir vaizdo, sintezės pasižiūrėti atvykdavo turistai iš visos plačiosios Sovietų Sąjungos.“[3] Kituose atsiminimuose rastume tokį aprašymą: „Nuoga jo [filmo autoriaus] žmonelė kažkokiame akmenuotame upelyje žaviai teškenosi. Tas filmukas sukėlė furorą, bet trumpam, nes netrukus jį „nuėmė“.“[4] Pasak Ruzgo, valdžia į šiuos seansus atkreipė dėmesį 1972-aisiais, kavinėje apsilankius „svečiams iš Maskvos“. Tuomet į „Orbitą“ atvyko tuometinis LSSR kultūros ministras Lionginas

Šepetys, pažiūrėjo *Malūnininko sapną* ir tarė: „Aš nieko blogo čia nematau. Na, bet jeigu Maskvai netinka, tai nerodykime...“[5] Gali būti, kad draudimas susijęs su Kaune įvykusiomis kalantinėmis ir laikinu režimo sugriežtėjimu.

Mėgėjiški erotiniai Ruzgo kūriniai iš esmės atitiko estetizuoto kūniškumo modelį, nors ir kiek peržengė leistinas ribas. Turbūt todėl galėjo patekti į apribotą viešumą, bet ne į kino teatrus ar televiziją, o tokios nedidelės nuolaidos negalėjo patenkinti modernėjančios visuomenės poreikių ir troškimų. Kapitalistinėse šalyse nuolat stiprėjančią viešosios erdvės seksualizaciją lėmė visų pirma finansinis visuomenės spaudimas – žmonės labiau pirko drąsesnius erotinius žurnalus. *Playboy* iki septinto dešimtmečio pabaigos neskelbė lytinių organų ir akto fotografijų, tačiau pakeitė politiką stiprėjant visuomenės poreikiams ir spaudžiant konkurentams[6]. O SSRS buvo gerokai sunkiau pajusti visuomenės spaudimą, jau nekalbant apie valdančiųjų turimą konservatyvų moralės supratimą ir režimo polinkį auklėti visuomenę, reiškusį ir savotišką jo įsipareigojimą saugoti žmonių dorovę. Tokia visuomenės poreikių ir esamų galimybių samplaika ir lėmė, kiek erotikos, kokios ir kur buvo įmanoma pamatyti.